

bomba nő

Költői nyelven a történelemről

Ivana Sajko horvát író, drámaíró, dramaturg, performer és rendező a zágrábi Színművészeti Akadémia dramaturgia-szakán végzett, később ott tanított. Számos drámaírói díjat nyert. Irodalmi és előadóművészeti folyóiratok szerkesztőségi tagja, színházi rendezéssel is foglalkozik, és elő is adja saját drámáit, különböző színházi formákkal kísérletezve.

Drámáit színházban és rádiójáték formájában is előadták Horvátországban és külföldön, s vagy tíz nyelvre lefordították. A *Rose is a rose is a rose is a rose* című darabját a grazi Steirischer Herbst fesztiválon is bemutatták, a *Látványok almával* címűt pedig a berni Stadttheaterben.

Eddig megjelent *Kivégzett személyek* című drámakötete (Meandar, 2001), *Bomba nő* című drámatrilógiája (Meandar, 2004), *Rio bar* című regénye (Meandar 2006), mely elnyerte a legjobb prózai műért járó Ivan Goran Kovačić-díjat, a *Családom története* (Meandar, 2009), valamint *Az örület (és a forradalom) felé: olvasat* (Disput, 2006) című elméleti munkája.

Rengeteg témáról beszélgethetnénk az íróval, régebbi munkáiról, színházi tapasztalatairól és számos projektjéről, ezúttal azonban úgy döntötünk, hogy a *Családom története* című regényéről faggatjuk. Hogy miért? A történelem miatt és végett – mely elől sehogy sincs menekvés.

SRĐAN SANDIĆ ■ *A regény elején mintegy magyarázatoképp azt írod, hogy műfaj és ideológia nélküli regényt kívánsz írni. Az írókkal, így veled kapcsolatban is mindig felmerül bennem a kérdés, hogy vajon tudod-e előre, hogy mit akarsz megírni, miről kívánsz beszélni, vagy csak nekiülsz írni, és magától adódik a téma?*

IVANA SAJKO ■ Én mindig valamilyen konceptből indulok ki. Ez a koncept nagyon gyakran az írásmódomra vonatkozik, a tartalom pedig mindig attól függ, hogy abban a pillanatban mit állítok magam elé mint ambíciót. Ebben az esetben az ambícióm egy történelmi regény megírása volt, ámde nem történetírói beszédmódban. Ami leegyszerűsítve annyit tesz, hogy nem úgy foglalkozom az idővel, hogy kinyújtom, hanem úgy, hogy megpróbálom összetömöríteni. Ebben a könyvben ötven év lett másfél száz oldalra tömörítve. A másik kérdésem a történetiséggel kapcsolatban az volt, hogy mily módon végezzem el a történelmi kontinuitást alkotó események szelekcióját, hogyan kerüljem el a közhelyeket, és hogyan rendezem át a dátumokat, az újonnan választott történelmi fordulópontokat hogyan dolgozzam fel a magam módján, olyan jelentőséget tulajdonítva nekik, amellyel az ún. nagytörténelem kontextusában talán nem rendelkeznek. A harmadik, és számomra a legfontosabb kérdés

az volt, hogy milyen pozícióból beszéljek arról az időről, amelyet örököltem. Ez természetesen nem lehetett a tanú pozíciója, miként a tudósé sem, hiszen, noha végzek kutatásokat, én nem történész vagyok, hanem művész, azaz én intim okokból írok, azért, hogy megoldást találjak a saját örökségemre, nem pedig azért, hogy valami új igazságot fabrikáljak vagy a forgalomban lévőkkel vitatkozzam. Ezért lemondok az ideológiáról is. Mindenkinek joga van a történelemmel foglalkozni, mely sohasem csak egyetemes és nem is csak nemzeti, hanem személy szerint determinál mindenkit, még hozzá mindenkit másként. A kutatási tapasztalat mégis hasonló volt, mint mikor az előző regényemen, a *Rio baron* dolgoztam, így bizonyos fajta mediatori szerepre vállalkoztam a különféle történelmi megközelítésmódok között, és olyan személyeket választottam hősül, akiknek a neve nem brand-szerűen populáris, mint Josip Broz – például Vlada Kristl, akiknek a sorsa szinte demonstrálja a regény alaptémáját – ez pedig elsődlegesen az ún. ideológiában és az ún. magasabb célokban való csalódás.

■ *A történelmet a győztesek írják?*

■ Így van... és ezért én úgy gondolom, hogy sokkal érdekesebb újraírni a történelmet olyan pozícióból, mely a vesztesé, vagy olyan pozícióból, mely jelentéktelennek tűnik. Ezért sok mindenben felhasználtam a saját családom történetét. Ami engem érdekel, az tulajdonképpen nem más, mint kimutatni a történelmi kutatások önkényes mivoltát, mikor is a kutató egy őt érdeklő eszme fejlődésén keresztül tekinti át a történelmet. Az én esetemben ez az eszme a személyes szabadságharc és a megdöntött eszmények eszméje, ennél fogva a valós személyek a regényemben egyrészt Ivan Goran Kovačić vagy Vlado Kristl, másrészt Bruno Bušić. Nem megyek bele abba, hogy melyik harca helyesebb, hanem magával a döntéssel foglalkozom – a harc melletti döntéssel. Bruno Bušić és Ivan Goran Kovačić intim forradalmi természetesen különböznek egymástól, az egyik militáns, a másik pedig álmodozó, de azt hiszem, hogy a történetiségéhez való hűség megkívánta, hogy mindkettőt bemutassam. Hasonló alapállásból született a *Rio bar* is... Nekem személy szerint fontos, hogy megpróbáljak érvelni az ellentétes politikai pozíció mellett is, ha támogatni nem is támogatom.

■ *Az az érzésem, hogy egyrészt nagyon szép és romantikus módon vitatkozol a közkeletű történelemszemlélettel, másrészt azt magyarázod, hogy minden igazság legitím, azaz hogy nincs igazság...*

■ Minden igazság egyként jogos lehet, ha tekintetbe vesszük a motivációit, hiszen tény, hogy minden igazságot más nézőpontból, más pozícióból

adunk elő, ezért én nem kívánok diagnózisokat nyújtani, noha olyan témákba hatolok be, ahol elkerülhetetlennek tűnik a diagnózis. Teret kell hagyni az olvasónak, hogy ő maga értelmezzen és következtessen, abban kell támogatni, hogy ne higgyen el mindent, végső soron a saját egónktól kell megvédeni őt. Gyakran ismétlem, hogy nem tartom magam politikai írónak vagy értelmiséginak, mivel a szövegeimmel nem az a célom, hogy az olvasókra rákényszerítsek bizonyos véleményt vagy álláspontot. Semmi szükségem arra, hogy bárki azt gondolja, amit én gondolok, hiszen én csak vizsgálom azokat a témákat, amelyek fontosak számomra, de lehet, hogy közben teljesen lényegtelenek mind a művészetben, mind a társadalomban, vagy senki másnak nem fontosak.

Engem az izgat, hogy minden oldallal megnyissak egy újabb kérdést, s hogy mindegyik oldal fölrobbantsa az előzőt. Számomra egy regény addig nem ér véget, amíg valahol az utolsó oldalon nem dőlnek meg mindazok az álláspontok, nézetek, amelyek esetleg kialakultak az anyag feldolgozása során, mert úgy érzem, veszélyes dolog úgy lezárni szövegeket, hogy azok konklúziókat hordozzanak.

■ *Tetszett nekem, ahogy egyszer a hallgatást definiáltad. Hallgami arany, mondtad, és azt is elmagyaráztad, hogy miért – no de hogy állsz ma a hallgatással? A regény olvasása közben az volt az érzésem, hogy tulajdonképpen minden el van hallgatva, előjel nélkül; minden figurád felfüggesztett figura, s a történeteid pont annyira jelentősek, amennyire jelentéktelenek. Mi a hallgatás?*

■ A hallgatás és a csend voltak a vezérmotívumaim, s a legkülönbözőbb helyzetekben tűnnek fel. Például háborús helyzetben, ahol a hallgatás lojalitás jele, vagy szerelmi helyzetben, ahol annak lehetetlenségét jelöli, hogy kimondassék valami intimitás, hogy megtörténjék a feloldódás, az érintés, a szerelem. A hallgatás a kommunikáció valamiféle szurrogátuma, s a szövegben spon-tán módon jelent meg, talán abból a szándékból kifolyólag, hogy ellipszisek által strukturált regényt írjak, melyet visszafogottá tesz a mondatok ökonómiaja, annyira, hogy az szinte már fáj, mert érzelmileg megfosztott. A struktúra és a téma kölcsönösen demonstrálják egymást.

■ *A költői nyelvet rendszerint lebecsülik, komolytalan dolognak tekintik, mint ami azoknak a privilégiuma, akiknek nem kell cselekedniük, mintba a költői nyelv holmi fényűzés volna. Pedig bátorság kell bozzá, mégisincs becsben tartva.*

■ Szerintem ez így nem igaz. Ha lebecsülik, az abból fakad, hogy az embereket közömbösen hagyja a nyelv kérdése, nem veszik komolyan azt,